PROBA DECLARAȚIILOR ÎN CAUZELE PENALE EXAMINATE PRIN INTERMEDIUL VIDEOCONFERINȚEI

PROOF OF STATEMENTS IN CRIMINAL CASES EXAMINED THROUGH VIDEOCONFERENCE

PAVEL-GUZUN Irina,
Doctorandă, USM

Summary

This article discusses the admissibility of evidence obtained by videoconferencing in criminal evidentiary proceedings. The timeliness is determined by a totality of objective factors determining for the good development of the process on the one hand and the assurance of equity on the other.

In order to establish the truth in the criminal process, a cognitive activity is required in which the subjects involved in a criminal case perform actions in order to ensure the investigation under all aspects, complete and objective, of the circumstances of the case. In the activity of establishing the truth, the elements that lead to the realization of knowledge are the evidence- the proofs. The criminal procedural law in article 93 defines the evidence as factual elements acquired in the manner established by the CPP RM, which serve to establish the existence or non-existence of the crime, to identify the perpetrator, to establish guilt, and to establish other important circumstances for the just settlement of the case. As evidence in the criminal process, the elements of fact ascertained, including, through the following means are admitted the statements of the suspect, the accused, the defendant, the injured party, the civil party, the civilly liable party, the witness. „The statements" play a very important role in establishing the truth. For this reason, it is necessary to address the issue of statements in the examination of criminal cases by videoconference.

Keywords: *evidence, evidence, video conference, statements*

Introducere

Prioritatea națională de integrare europeană propulsează spre dezvoltarea conceptului unei justiţii penale umanizate și racordate la înaltele standarde de responsabilizare și exigenţă profesională a organelor de ocrotire a normelor de

drept care devin instituţii- garanţii ale statului de drept și protecție a individului. Astfel, principiile enunțate de Convenţia Europeană a Drepturilor Omului devin din ce în ce mai mult parte integrantă a metodologiei de lucru a judecătorului, procurorului și ofițerului de urmărire penală – fapt care permite a se spera că sistemul penal din Republica Moldova va deveni treptat unul care să răspundă cu adevărat necesităţilor societăţii.

În desfășurarea procesului penal, invocarea și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor constituie un fascicul de acte procesuale care poartă denumirea de probatoriu [1, p. 173]. Noțiunea de „probatoriu", care provine din limba latină de *probatorium*, are două sensuri, fie cel de culegere a probelor, fie cel de totalitate a probelor adunate și prezentate într-un litigiu. În sensul art. 99 al CPP RM, probatoriul constă în invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor [1].

Administrarea probelor este un proces complex, care asigură realizarea sarcinilor procesului penal. Conținutul acestor activități constă într-o totalitate de acțiuni procesuale înaintate spre strângerea și înaintarea probelor. Aceste acțiuni procesuale sunt efectuate de către subiecți competenți- atât organul de urmărire penală sau procurorul din oficiu sau la cererea părților, cât și instanța de judecată din oficiu. La administrarea probelor participă și ceilalți subiecți procesuali ale căror drepturi și interese sunt obiect de cercetare în cadrul procesului penal concret. Conținutul administrării probelor constituie anumite raporturi procesuale care se stabilesc pe parcursul procesului. Administrarea probelor are loc pe parcursul întregului proces, ținând cont de specificul fiecărei faze a procesului.

Art. 99 CPP RM determină conţinutul probatoriului, care constă din invocarea de probe, propunerea, admiterea și administrarea lor. De remarcat că în literatura de specialitate nu se face o distincţie netă între elementele conţinutului probatoriului menţionate în art. art. 99, 100 CPP RM, stabilește că administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă, care presupune strângerea și verificarea probelor. După cum se observă, art.99 CPP RM determină mecanismul probatoriu care, după cum s-a menţionat în doctrină, este riguros reglementat de lege, diferitele procedee probatorii fiind înscrise în Cod. Prima problemă care se invocă constă în determinarea naturii juridice și a conţinutului elementelor mecanismului probatoriu, ca: *invocarea, propunerea, admiterea*. De remarcat că aceste elemente pot constitui doar anumite acţiuni procesuale, adică realizarea anumitor procedee probatorii. În sens contrar se va încălca art.93 CPP RM, care

prevede că probele sunt elementele de fapt dobândite în modul stabilit de Codul de procedură penală.

Deci, invocarea, propunerea și admiterea de probe constă în utilizarea mijloacelor probatorii după aceleași reguli ca și administrarea probelor. În aspect etimologic, *invocarea de probe* constă în referirea la ceva ce poate servi ca argument în susținerea unei afirmații, *propunerea* constă în acțiunea de a supune discuției și aprobării cuiva, iar *admiterea* este acțiunea de a fi de acord cu ceva, a permite [2, p. 83].

Aplicarea videoconferinței ca o necesitate obiectivă

Se reține că începând cu luna martie 2020, în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea virusului COVID-19, cu ajutorul Programului Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) pentru Justiție Transparentă, în sistemul judecătoresc din Moldova se remarcă o nouă tehnologie- examinarea cauzelor prin intermediul videoconferinței.

Calitatea actului de justiție și funcționalitatea sistemului judecătoresc per ansamblu este determinată nu doar de calitatea acțiunilor corpului judecătoresc, dar și de buna organizare, administrare și coordonare a activităților la nivel interinstituțional. Utilizarea tehnologiilor informaționale și implementarea în activitatea instanțelor judecătorești a videoconferinței va stimula redimensionarea semnificativă a activității personalului instanțelor de judecată, dar și eficientizarea acesteia [2].

Implementarea videoconferinței este justificată de necesitățile practice ale domeniului, specificul dinamic al activității judiciare, schimbările legislative continue, dar și necesitatea asigurării unei comunicări permanente între reprezentanții sistemului judecătoresc.

Ministrul Justiției al RM a declarat că: „Instituționalizarea și extinderea utilizării sistemelor de videoconferință reprezintă una dintre prioritățile Ministerului Justiției, acest obiectiv fiind prevăzut și în proiectul Strategiei pentru Asigurarea Independenței și Integrității Sectorului Justiției (SAIISJ) 2020-2023, elaborat de Ministerul Justiției în comun cu partenerii de dezvoltare și societatea civilă. Astfel, se propune să asigure utilizarea aplicației de videoconferință în cauzele penale la nivelul întregului sistem judecătoresc precum și extinderea graduală a aplicării acesteia pentru examinarea și a altor categorii de cauze" [3].

Echipamentele de videoconferință și-au demonstrat utilitatea în special în

perioada stării de urgență, introdusă pe fondul pandemiei de COVID-19. Astfel, în această perioadă, instanțele din Moldova au utilizat sistemul de videoconferință pentru a desfășura, de la distanță, ședințe de judecată pe cauzele cele mai stringente. Pentru a preveni răspândirea infecției în instituțiile penitenciare, autoritățile au decis să utilizeze pe larg videoconferința și pe perioada stării de urgență în sănătate publică. Pe viitor, utilizarea sistemului de videoconferință ar putea fi extinsă si pentru examinarea mai multor tipuri de cauze, eventual și a pricinilor civile.

Aplicarea videoconferinței la examinarea mandatelor de arest

În situația examinării demersurilor acuzatorilor de stat referitor la aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive privative de liberate-arestul preventiv sau examinarea cererilor condamnaților care se dețin în custodia statului este mai simplu, întrucât se audiază poziția acestora vis-a-vis de chestiunea pusă în discuție, iar în acest caz, procesul-verbal al ședinței de judecată se semnează, conform art.336 alin.(4) CPP RM, de către preşedintele ședinței și de grefier. În acest sens, în penitenciare, în instanțele de judecată, sunt săli special amenajate cu tehnica necesară (camere video, microfoane, și restul tehnicii și programelor speciale) pentru desfășurarea ședințelor prin intermediul videoconferinței. Astfel, escortarea inculpaților din instituțiile penitenciare în instanța de judecată nu este necesară, evitându-se cheltuielile legate de transportul, paza acestora.

Este mai delicat în situația examinării cauzelor penale în întregime, unde la etapa cercetării judecătorești, declarațiile inculpaților, martorilor, părților vătămate și alte persoane (după necesitate), urmează a fi semnate, iar în situația examinării cauzei în baza probelor administrate la faza de urmărire penală, procedură prevăzută de art. 364[1] CPP RM, este necesară din partea inculpatului o cerere întocmită în scris (înscris autentic).

Procedura simplificată și videoconferința

Potrivit Legii pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală nr.66 din 05.04.2012, intrate în vigoare din 27.10.2012, Codul a fost completat cu art.364[1], prin care se instituie o nouă modalitate a procedurilor simplificate de judecare a cauzelor penale. Examinarea cauzei penale în procedură simplificată este un instrument care oferă avantajul soluționării cu celeritate a cauzelor penale atunci când inculpatul recunoaște în totalitate săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și solicită ca judecata să se facă în baza probelor administrate în faza de urmărire penală [4, pct. 43].

Nu simpla recunoaștere a învinuirii este determinantă pentru a se da eficiență unui proces echitabil, desfășurat în limitele legalității și imparțialității, aceasta constituind doar o condiție procedurală, ci stabilirea vinovăției inculpatului cu privire la faptele reținute în sarcina sa [5, pct. 51].

Dacă inculpatul, din proprie inițiativă ori după explicarea acestui drept de către președintele ședinței de judecată, este de acord cu judecarea cauzei în ordinea prezentei proceduri, acesta, personal, prin înscris autentic (cerere întocmită în scris), declară că recunoaște în totalitate fapta ori faptele imputate în rechizitoriu și că judecata urmează să se facă în baza probelor administrate în faza de urmărire penală, prin urmare, potrivit probelor invocate de procuror în lista respectivă. Astfel, rezultă implicit că partea apărării nu mai poate interveni cu cereri de cercetare a altor probe [6].

Formulând solicitarea de a judeca cauza pe baza probelor administrate în fază de urmărire penală, inculpatul renunță neechivoc la dreptul de a interoga martori în fața instanței. Renunțarea nu este contrară art. 6 Capitolul 3 lit. d) din CEDO, dreptul consacrat de aceste dispoziții neavând caracter absolut.

Precizarea în declarația inculpatului, precum că acesta cunoaște și își însușește probele administrate în faza de urmărire penală, este necesară, deoarece renunțarea la audierea publică a martorilor trebuie făcută în cunoștință de cauză [7, pct. 6], [8, p. 29].

Audierea inculpatului se realizează potrivit regulilor de audiere a martorului. Astfel, inculpatului i se aduce la cunoștință obiectul cauzei și i se propune să declare despre faptele și circumstanțele pe care le cunoaște și care se referă la cauză. După ce inculpatul a făcut declarații, lui i se pot pune întrebări cu privire la faptele și circumstanțele care trebuie constatate în cauză. Primii îi pot pune întrebări apărătorul și participanții la proces din partea apărării, apoi procurorul și ceilalți participanți din partea acuzării. Președintele ședinței poate pune întrebări inculpatului după ce i-au pus întrebări părțile, însă întrebări cu caracter de concretizare pot fi puse de președintele ședinței de judecată în orice moment al audierii.

Declarațiile inculpatului se consemnează în scris de grefier ca document separat care se semnează pe fiecare pagină și la sfârșit de către inculpat și se anexează la procesul-verbal al ședinței de judecată în conformitate cu prevederile art. 337 CPP RM [9, pct. 21].

Astfel, se observă o discrepanță între procedura prevăzută de Codul de

Procedură Penală și utilizarea pe larg a videoconferinței în cadrul examinării cauzelor penale, iar aceasta urmează a nu fi neglijată, întrucât persistența problemei la semnarea declarațiilor date de participanții la proces prin intermediul videoconferinței este una foarte actuală.

În acest sens, declarația poate fi definită ca o mărturisire, o afirmare deschisă a unor convingeri, opinii sau sentimente; ceea ce afirmă cineva cu un anumit prilej. Declarațiile sunt depuse în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei și sunt recunoscute ca mijloc de probă doar dacă au fost depuse în cadrul acțiunilor procesuale respective (audierea, confruntarea, verificarea declarațiilor la fața locului).

În mod tradițional, declarațiile bănuitului, învinuitului, inculpatului se divizează în câteva modalități: a) declarații de recunoaștere a vinovăției, b) declarațiile de negare a vinovăție, c) declarații cu privire la alte persoane.

Aprecierea declarațiilor depuse cu aplicarea videoconferinței

Dat fiind faptul că învinuitul sau inculpatul este persoana care cunoaște cel mai bine împrejurările în care a fost săvârșită infracțiunea, declarațiile sale au o mare însemnătate în soluționarea justă și temeinică a cauzei [3, p. 192]. Bănuitul, învinuitul și inculpatul sunt purtători ai informației probante la fel ca martorul și partea vătămată. Declarațiile bănuitului. învinuitului, inculpatului sunt informațiile scrise sau orale depuse de aceștia la audiere, în condițiile prevăzute de CPP, referitor la circumstanțele care au servit temei pentru a-i recunoaște în această calitate, precum si la alte împrejurări ale cauzei pe care le cunosc (art.103 alin. 1 CPP). Conform caracterului său procesual, declarațiile bănuitului, ca de altfel, și declarațiile învinuitului sunt, pe de o parte, surse de probă, pe de altă parte - mijloace de apărare a lor [4, p. 141].

Dreptul făptuitorului de a depune declarații nu este în funcție de recunoașterea sau negarea vinovăției. În toate cazurile persoana are dreptul să depună sau să refuze să depune declarații. O prevedere legală deosebit de importantă este faptul că audierea nu poate începe cu citirea sau reamintirea declarațiilor depuse de persoană anterior [5, p. 282-287].

Având în vedere faptul că atât partea vătămată, cât și partea civilă și cea civilmente responsabilă au interese într-o cauză penală, conținutul declarațiilor acestora diferă de conținutul declarațiilor martorilor. Diferă și modalitatea de audiere a părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile. La audierea părții vătămate se aplică dispozițiile referitoare la declarațiile și audierea

martorilor. La audierea părţii civile şi părţii civilmente responsabile declaraţiile acestora se fac conform dispoziţiilor ce se referă la audierea învinuitului. Aceasta înseamnă că partea vătămată va fi obligată să depună declaraţii veridice, inclusiv jurământul, iar partea civilă şi partea civilmente responsabilă nu vor fi obligate să depună declaraţii, evident, ascultarea lor nu poate avea loc sub prestare de jurământ.

Declaraţiile părţii vătămate nu pot fi apreciate privind utilitatea datelor conţinute în acestea. Neaudierea părţii vătămate duce la desfiinţarea sentinţei, deoarece declaraţia în măsură coroborată cu alte probe în cauză constituie mijloc de probă [6, p. 6], [7, p. 295-297].

Declaraţiile martorului sunt date depuse de către acesta în cadrul audierii, asupra oricăror circumstanţe care urmează a fi constatate în cauză. Declaraţiile martorului reprezintă mijloace de probă foarte vechi şi frecvente în procesul penal.

Audierile cu aplicarea videoconferinței

La audierea martorilor sunt constatate și datele necesare pentru aprecierea declaraţiilor, date privind persoana martorului, relaţiile cu bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată, relaţiile cu alţi martori, cât şi alte circumstanţe.

În calitate de martor poate fi audiată orice persoană care deţine o informaţie privind circumstanţele cauzei urmărite sau judecate, cu excepţia persoanelor care nu pot fi audiate ca martori potrivit alin. (3) al art. 90 CPP RM.

Ca martor poate fi audiată și o persoană care se află în stare de arest, fiind bănuită sau învinuită într-o altă infracţiune. Acest fapt, de asemenea, se va indica în procesul-verbal.

Audierea martorului se face sub prestare de jurământ. Martorul depune jurământ doar în cadrul examinării cauzei în instanţa de judecată. Potrivit art. 108 din CPP, înainte de a fi audiat în instanţa de judecată martorul depune următorul jurământ: „Jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu” [8, p. 288-295].

Unii autori [9, p. 10] au atribuit probei testimoniale în procesul penal caracterul de probă firească, inevitabilă, de instrument necesar în cunoașterea împrejurărilor săvârșirii infracţiunilor, datorită considerentului că nu există cauză penală la a cărei soluţionare să nu-și aducă o contribuţie esenţială declaraţiile martorilor. De altfel, în doctrină s-a subliniat că martorii sunt „ochii și urechile

justiției" [10, p. 93], [11, p. 151].

Termenul „martor" … are un sens „autonom" în sistemul Convenției. Astfel, atunci când o depoziție poate servi într-un grad semnificativ drept bază pentru o condamnare, atunci, indiferent dacă aceasta a fost făcută de un martor în sensul strict al cuvântului sau de un co-învinuit, aceasta constituie probă pentru acuzare, căreia i se aplică garanțiile, prevăzute de Articolul 6 §1 și 3 (d) ale Convenției [10], [12, p. 258].

Analizând, se observă că proba cu declarațiile are o pondere mare în procesul de demonstrare a existenței/ inexistenței a unei infracțiuni. Din aceste considerente, este necesar de a fi acordată atenția cuvenită acestora în procesul modernizării metodelor de administrare a lor.

Astfel, discrepanța dintre procedura prevăzută de Codul de Procedură Penală și utilizarea pe larg a videoconferinței în cadrul examinării cauzelor penale, urmează a nu fi neglijată, întrucât persistența problemei la semnarea declarațiilor date de participanții la proces prin intermediul videoconferinței este una foarte actuală.

Concluzii

Funcționalitatea videoconferinței trebuie să corespundă standardelor de calitate. Înainte de utilizarea videoconferinței, echipamentul trebuie instalat, astfel încât să creeze condiții similare unei ședințe de lucru tradiționale.

La acest capitol urmează a fi adaptată legislația procesual-penală la necesitățile societății, evoluției tehnicii, pentru a face posibilă utilizarea pe larg a videoconferințelor în cadrul examinării cauzelor în instanțele de judecată:

- de a fi aduse modificări Codului de Procedură Penală, fiind reglementat în mod direct utilizarea echipamentului pentru videoconferințe în cadrul procedurilor penale, unde să fie indicat că o instanță poate îndeplini sarcini prin utilizarea echipamentului pentru videoconferințe la cererea unei părți sau atunci când acest lucru este considerat util. Videoconferința poate fi utilizată în special pentru a permite prezența unei părți sau a unui interpret în cadrul unei audieri sau pentru a audia un martor, un expert sau o parte.

- excluderea necesității de a fi semnate de către persoana care a fost audiată, declarațiile acesteia anexate la procesul-verbal al ședinței de judecată, întrucât în procesul-verbal se face mențiunea despre desfășurarea ședinței prin videoconferință. În acest caz se vor întreprinde măsuri în vederea corespunderii

în totalitate a celor declarate de participant cu ceea ce este indicat pe suportul de hârtie, sau dotarea participanților la proces cu cheițe pentru a semna electronic actele întocmite de către aceștia.

- posibilitatea ca cererile a căror întocmire este obligatorie a fi în scris (exemplu: cererea prin care inculpatul solicită examinarea cauzei în baza probelor administrate la faza de urmărire penală), de a fi expediate în adresa instanței în prealabil ședinței de judecată (prin orice mijloc: fax, mail, altă cale de comunicație).

Referințe bibliografice:

1. Dongoroz V. și alții, Explicații teoretice ale Codului de Procedură Penală Român. Partea generală, vol.I, București, 2003, p.173.

2. Igor Dolea, Drepturile persoanei în probatoriul penal- conceptual promovării elementului privat, Cartea Juridică, Chișinău 2009, 417 pagini

3. Alexandru Pintea, Drept procesual penal, partea generală și partea specială, Lumina Lex, București 2002, 559 pagini.

4. Tudor Osoianu, Victor Orîndaș, Procedura penală partea generală, curs universitar, Chișinău 2004, ÎI „Angela Levința", Tipografia Orhei, 256 pagini.

5. Igor Dolea, Dumitru Roman, Iurie Sedlețchi, Tatiana Vîzdoagă, Vasile Rotaru, Adrian Cerbu, Sergiu Ursu, Drept Procesual Penal, Cartier Juridic, Ediția 1, iunie 2005, 947 pagini.

6. Nicolae Volonciu, Tratat de procedură penală. Partea generală, Vol. I, Paideia, București 1993.

7. Igor Dolea, Dumitru Roman, Iurie Sedlețchi, Tatiana Vîzdoagă, Vasile Rotaru, Adrian Cerbu, Sergiu Ursu, Drept Procesual Penal, Cartier Juridic, Ediția 1, iunie 2005, 947 pagini.

8. Igor Dolea, Dumitru Roman, Iurie Sedlețchi, Tatiana Vîzdoagă, Vasile Rotaru, Adrian Cerbu, Sergiu Ursu, Drept Procesual Penal, Cartier Juridic, Ediția 1, iunie 2005, 947 pagini.

9. I. Ciopraga - Evaluarea probei testimoniale în procesul penal, Editura Junimea, laşi. 1979.

10. J. Bentham - Traité des preuves judiciaires, Ed. Bassage frères. Paris, 1823,

vol. I.

11. Alexandru Boroi, Ștefania-Georgeta Ungureanu, Nicu Jidovu, Drept procesual penal, ediția a II-a, Bucureti, All Beck, 2002, 466 pagini.

Resurse Web:

1. Cod nr. 122 din 14.03.2003 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova [citat la 01.12.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123540&lang=ro# .

2. Regulament privind utilizarea videoconferinței pentru organizarea și administrarea judecătorească aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 282/14 din 29 mai 2018 [citat la 01.12.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=36214&lang=ro .

3. Programul USAID pentru Justiție Transparentă continuă să sprijine sistemul judecătoresc din Moldova prin dotarea instanțelor judecătorești cu echipamente de videoconferință [citat la 01.12.2020]. Disponibil: http://www.aaij.justice.md/ro/content/programul-usaid-pentru-justi%C8%9Bie-transparent%C4%83-continu%C4%83-s%C4%83-sprijine-sistemul-judec%C4%83toresc-din .

4. Hotărâre privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 364/1 din Codul de procedură penală (judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală) (Sesizarea nr. 156g/2016) [citat la 01.12.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101641&lang=ro

5. Hotărâre privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 364/1 din Codul de procedură penală (judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală) (Sesizarea nr. 156g/2016) [citat la 01.12.2020]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101641&lang=ro

6. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 29 Privind judecarea cauzelor penale pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art.364/1 CPP) [citat la 01.12.2020]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=47 .

7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea prevederilor art. 364/1 CPP de către instanțele judecătorești", nr. 13 din 16.12.2013 [citat la 01.12.2020]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=346 .

8. ȚONCU, S. Condițiile și procedura de inițiere a judecării cauzei penale pe

baza probelor administrate în faza de urmărire penală. În: Legea și Viața. 2018, nr. 9, pp. 28-33. ISSN 1810-309X [citat la 01.12.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/28-33_3.pdf .

9. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea prevederilor art. 364/1 CPP de către instanțele judecătorești", nr. 13 din 16.12.2013 [citat la 01.12.2020]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=346

10. Rudnichenko v. Ucraina, 2775/07, 11 iulie 2013 [citat la 01.12.2020]. Disponibil: https://mvs.gov.ua/upload/file/plan_444.pdf .

11. Drepturile Omului și Procedura Penală Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului [citat la 01.12.2020]. Disponibil: https://rm.coe.int/drepturile-omului-i-procedura-penala-jurispruden-a-cur-ii-europene-a-d/1680998837 .